

Миленко Пајић

Од врха врхова до самога дна

16. Југословенски позоришни фестивал “Без превода“, 7–14. новембар 2011.. Ужице

Селектори ЈПФ обећавали су ове године програм “златне средине” и повратак добрим представама. Наводно, нису их интересовале идеолошке нити естетске дискусије, “нити полазак у бој према нечему радикалном”. Њихов избор нудио је неку врсту панораме “од класичне драме и комичне гротеске до тврде социјалне драме”. Намера им је била да покажу један могући “пресек сезоне у региону”. Амбиције, макар и притајене, никако нису биле скромне. Уз то, дражали су се старог “кључа” (као у југословенска времена) да свако добије бар по једног свог учесника-делегата на овој “смотри”, па су тако “изабране” представе из (скоро) свих крајева. Тога принципа држало се доследно, макар трпео квалитет. На овај начин (као некад!) профитирају крајеви са скромнијом продукцијом (Словенија, Црна Гора, Српска), а трпе простори који имају много већу и квалитетнију понуду (Србија, Хрватска). То је цена коју је увек спреман да плати један југословенски фестивал. И то је добро и лепо (носталгично), али (по)често буде и – мучно. У неким од присутних гледалаца буди “жал за

малдос” проведenu у Југи, а код осталих буди непријатна сећања на времена која су “прохујала са вихором”. Потрага за “златном средином” водила је у изнуђене компромисе, млако правдане “финансијском кризом”. На крају имали смо скор 4 : 3, четири слабе (читај: лоше) представе, наспрам 3 добре (једна просечна и две одличне). Да “вратимо филм” и да погледамо 16. ЈПФ још једном, без превода и без гледања кроз прсте.

Кад сам био мрџав, према црнобелом филму Ернста Љубича, редитељ и сценограф: Дијего де Бреа, костимограф: Бјанка Аџић Урсолов, музика: Жоже Шалеј, играју: Алојз Свете, Јанез Шкоф, Јернеј Шугман, Борис Михаљ, Жоже Шалеј, продукција: Словенско народно гледалиште, Љубљана.

Један словеначки театар први пут на ЈПФ. Добро дошли, фантје! Они су, ипак, били опрезни. То је позната црта словеначког карактера. Нису се превише уздали у рекламну парољу фестивала (“без превода”), нити у наше познавање словеначког језика. Дошли су са комичном гротеском – без текста! Направили су један (доста ризи-

чан) експеримент: одиграли су позоришну варијанту старог немог филма. Четири глумца су се веома трудили. Играли су, отприлике, као Бастер Китон и компанија. Али, није ишло. Није било смешно. А других амбиција нису ни имали. Пре се може казати да су били “мртви и бели”. Тај пренос (трансфер?) из медија у медиј увек је ризичан. Некад да, а чешће не да неки плод. Овога пута није било резултата. Симпатични фантје добили су леп аплауз коректне ужичке публике. Али, у суштини, ... **био је њо њуцањ у њразно. Бум! Трас! Беџи Буџ!**

Господа Глембајеви, текст: Мирослав Крлежа, режија: Јагош Марковић, сценограф: Миодраг Табачки, костимограф: Зора Мојсиловић, играју: Борис Каваца, Аница Добра, Никола Ристановски, Јелена Ђокић, Властимир Ђуза Стојиљковић, Бранислав Трифуновић, Танасије Узуновић, Светозар Цветковић, Младен Савиљ, Стефан Трикош, Александар Ђурђић, продукција: Атеље 212, Београд.

Крлежа врло дуго није игран у Србији. Поново играти *Глембајеве* на једној београдској сцени, била је врло храбра одлука. Међутим, тај се ризик вишеструко исплатио. Атеље 212 уме да игра и класике и авангарду. Од Шекспира до Бекета, од Брехта до Нушића. Од Александра Поповића до Љубе Симовића. И тако даље, омаме... Даске на сцени Атељеа 212 много памте. Атеље је авангардан театар са традицијом (која траје дугих и садржајних шест деценија). Још једна олакшавна (или изазовна?) околност јесте избор комада са савршено написаним текстом, скројеним за прави театар, за позориште у најбољем смислу те речи –

оно “иште” много и тражи непрестану пажњу и “позор”... Крлежа је најснажнији када пише о Глембајевима. Један левичар у души са таквим познавањем и заносом пише о пропасти једне домаће буржоаске фамилије. Испод идеолошких наноса пробија се ипак суштинско разумевање психологије и људске природе уопште. Какво се ђубре нагомилало у сјају богаташких дворана! Како су страшни и болни ломови њихових душа! Зар и буржујитајкуни пате и плачу?! Режија Јагоша Марковића пола посла завршила је са веома успешним кастингом. Никола Ристановски (Леоне), Борис Каваца (Игњат), Ђуза Стојиљковић (Фабрици), Бранислав Трифуновић (Пуба), Танасије Узуновић (др Алтман), Светозар Цветковић (др теол. Зибербрант), Јелена Ђокић (Ангелика) – сви савршено добри. Само је Аница Добра (бароница Кастели) нешто блеђа но што се очекивало (пошто је Анита Манчић у алтернацији и то ће се решити). Сви од реда велики драмски уметници. Њихове реплике, њихови монолози, разумевање ликова, драмска тензија, сви позоришни елементи у врхунском издању. Трагедија постаје поема! А свака улога – песма! Ма, шта песма, то је Крлежина симфонија, пуна предивнио извајаних арија... Сценографија (М. Табачки) се не види (и не треба да се види) од глумачких бравура. Заокружен и сјајан уметнички подухват... **Најбољи мођући Крлежа, сада и овде.**

Киклој, по Еурипиду, режија: Ивица Буљан, костимографија: Ана Савић Геџан, сценограф: Иван Фијолић, музика: Група ЛЕТ 3, играју: Зоран Продановић, Марко Циндрић, Франо Ма-

шковић, Маринко Леш, Дамир Мартиновић, Матеј Зец, Бранко Ковачић, Дражен Баљак, Томислав Квартуч, Дамјан Симић, Елвис Хоџић, Давор Ђиковић, Иван Магуд, Иван Ожеговић, Борис Барукчић, Мирослав Млинар, продукција: Мини театар, Сцена Горица и Театар ИТД, Загреб.

Најзад једна представа за 21. век! Загребачка позоришна екипа, састављена нарочито за ову прилику, игра Еурипида тако жестоко да вам застаје дах. Наравно, текст је драматизован, адаптиран, дакле прилагођен тако да у њему остане само есенција. И није толико битан Еурипид; тај мит о Одисеју и киклопу користили су и многи други аутори и свако од њих приповедао је на свој начин и тражио и узимао оно што му је било потребно. Међутим, важно је како је комад постављен и још је важније – како је игран и одигран. Оригинално редитељско решење смештено је негде на средокраћу између: пучког празника, рок концерта, дивљања фудбалских навијача, политичких демонстрација, полицијске тортуре, сукоба банди из оредграђа... И све то у исто време! Радња је озвучена музиком рок-групе “Лет 3” (чији чланови играју у комаду и свирају на сцени), чија ритам секција даје ужасан темпо представи, тако да вам се желуцац преврће, а уједно – уживате у свомом хаосу. Екипи је тесно на бини, па сваки час улећу у публику. Лудило! Ој, додо, ој, додоле! Киклоп урла! Мудри Одисеј, разјарени киклоп! Страх, страст, ужас, плес, криици, ритуали, бубњеве, све је измешано. Катастрофа! Погибија и рађање. Слост живота и магија смрти. Радост победе! Поново освојена слобода! Почетак и крај! Постање и пропаст Света! Ко издржи,

причаће! (Голотиња? Каква голотиња?! Све је било саображено са суштином подухвата. Са идејом водилом представе.) Сви могући комплименти дечкима из Загреба. Они воле театар, разарају га и поново граде сваке вечери када играју *Киклопа*. Усвојили су и освојили суштину позоришта, а то је игра, лудизам, лудирање, акробације, салто витале-мортале, у ритму откуцаја срца. Срчано и паметно... *Tutti complimenti, ragaci!*

Радничка хроника (о представи је писано у приказу 56. Стеријиног позорја, 2011)

Ласице, текст: Бојана Мијовић, режија: Стеван Бодрожа, сценографија и костими: Наталија Радоњић, музика: Дамир Имамовић, играју: Жаклина Оштир, Нада Вукчевић, Бранка Станић, Симо Требјешанин, продукција: Црногорско народно позориште, Подгорица.

Овај комад (баш комад, комадишка, парче, не целина) улетео је у програм ЈПФ више да се употпуни позоришни спектар сада тзв. *Региона*, још и мрким и сивим бојама Подгорице и Црне Горе (црње и горе), него што је то заслужио неким новинама (новостима) и квалитетом. Десетак редитеља из прве “струковне лиге” director-а, лети и кружи “овим просторима” као група добро плаћених професионалаца (читај: као јато кобаца, птица грабљивица). “Аплицирају” се разновразни пројекти, често по диктату НВО или ЕУ. Међутим, пословно (менаџерски) добро састављен тим није гаранција успеха представе. Тако је, у овом слушају, Стеван Бодрожа, иначе талентован и актуелан постановшчик, учинио све што је било у његовој моћи, али спаса (комада, комадића) није било.

Просечан текст, просечна игра глумца, симпатична сценографија. Без оне неопходне (идејне) искре која би осветлила и осмислила цео подухват. А без тог позоришног жара, појединачни доприноси остају усамљени и некако обесмишљени... *Све било је узалуд. Ойерација усјела, њацијени-зледалац подлегао.*

Није смрт бицикло (да ти га украду), текст: Биљана Србљановић, режија: Слободан Унковски, сценограф: Валентин Светозарев, костимограф: Маја Мирковић, композито: Ирена Поповић, играју: Анита Манчић, Војислав Брајовић, Љубомир Бандовић, Слобода Мићаловић, Ивана Вуковић, Бранислав Лечић, Светлана Бојковић, Горан Шушљик, продукција: Југословенско драмско позориште, Београд.

Србљановићка је још у моди, њени текстови још се играју (“а докле ће, не знамо”). Одједи њеног успеха у иностранству спречавају, ућуткују сваку иоле озбиљнију критику. Међутим, њени текстови све су слабији (*Барбело*) и слабији (*Бицикло*). Она, по свој прилици, не жели и неће да мења било шта. Нема разлога(?). Њена лађа креће се још, покренута некадашњом младалачком енергијом, а сада плива леђно на таласима-инерцији старе славе. Докле ће овако и где ће стићи, видећемо. Узела је азимут ка бескрајној пучини или безименој пустињи, па шта јој (нам) бог да... Не треба цепидлачити, али ни наслов није срећно изабран. Ликови тзв. људи из народа умеју да “лупе” нешто, а да то подсећа на сентенцу (иако није), на језичку игру (случајно). Писац од тога, понављањем, изнуди вештачку луцидност, хињену мудрост: *Смрт није бицикло!* Аутор може да се подсмева својим ли-

ковима, али кад неку глупост истакне у наслов комада: “Да ти га украду” – онда се он подсмева и својим гледаоцима, што није фер, није поштено... У случају *Бицикло* избор теме, снимак стања (документ времена), као и раније, добро је артикулисан. Недостаје пређашња сочност, очекивана врцавост. Као да ауторка све мање верује себи. На сцени је (као у операционој сали) сецирано ин виво пар фамилија, неколико људи. Њихове судбине су изукрштане, њихови “случајеви” су преплетани. Нижу се фрагменти (топло, хладно), гомилају се снимци стања (весело, гротескно). Убрзо се склапа мозаик (тужно, трагично) друштва у хаосу. Моралне дилеме, проблеми без решења. У свему се (о)лако препознајемо. И све клизи у катастрофу... Комад се игра испод металних трибина неког (фудбалског?) стадиона. Зашто баш ту? Није потпуно јасно, али, хајде, нека буде. Међутим, имамо проблем са том сценографијом. Тежина (стварна) металне конструкције кулиса буквално додатно оптерећује ликове. Поента је јасна: сви смо под притиском, нико није поштеђен стега, а проблеми-тешкоће се и даље нагомилавају. Нема слободе делања (сви морамо да стичемо!); логика је деформисана, морал прогнан, изопачен; лична иницијатива је сломљена (сем уколико није пословна); етика напуштена. Скаламерија провизорне државе виси нам свима над главама и само што се не сруши. Случај(ност) хара животима обичних људи. Између сурове реалности и закржљале имагинације разапета је (затегнута до пуцања) сајла-жица. Пре но што се прекине, она пишти панично “високо П”. На граници смо, на црти, куда даље?... И све то не би било довољно (хрпа текста, напор да се ко-

муницира), да ЈДП нема изврстан ансамбл састављен од најбољих српских драмских уметника. Глумци су моћни. Режија их је добро мотивисала. А они су одлично упућени у све тајне позоришних илузија. Да се питала само режија (без нарочитих идеја) представа би се распала, делићи балона од сапунице разлетели би се по кулисама од 100 тона. Локомотиве представе били су Војислав Брајовић и Анита Манчић. Прави лојачи: Светлана Бојковић и Горан Шушљик. Контролори притиска паре: Бранислав Лечић и Љубомир Бандовић. Сви остали вагони – одлични!... *Глумци сјасавају комад Биљане Србљановић – и њо није први њуј!*

Ошаци на службеном њују, текст: Абдулах Сидран, режија: Оливер Фрљић, сценограф: Марија Калабић, костимограф: Ирена Поповић, играју: Властимир Ђуза Стојиљковић, Глигорије Маринковић, Бранислав Трифуновић, Хана Селимовић, Феђа Стојановић, Иван Јевтовић, Александра Јанковић, Никола Јовановић, Тања Петровић, Милош Кланшчек, Аљоша Вучковић, Даница Максимовић, Јелена Благојевић, Ерол Кадић, Миодраг Крстовић, Ирена Поповић, продукција Атеље 212, Београд.

Одлука да се игра *Ошаци на службеном њују* носила је у себи много ризика. На крају се испоставило да је била сасвим погрешна. Рециклирати један филмски сценарио? Зашто? Правити римејк једном филму у театру? Чему? Мењати уметничке медијуме из чистог хира? Неће ићи? Сидран је мислио филмски и то је имало неког смисла. Да је желео да напише позоришни комад, то би већ било нешто сасвим друго. Осим тога, тамо где Кустирица једном прође, ломи и чисти све око себе, као некакав ауторски

булдожер, он троши све поетске ресурсе и црпи све уметничке изазове. Ићи путем који је он просекао, прокрчио изгледа поданички, поклонички, а не може довољно славити претечу колико овај сам подсећа на себе. Насилно усмеравати интересовање публике у кривом смеру?! Ступидно! Правити култ без разлога?! Још горе. Измишљати случај или штос који би можда привукао публику?! Потпуно неизвесно, непотребно... И, наравно, кад не знаш до краја шта хоћеш – позови Фрљића да још једном опроба свој надути, пренапрегнути таленат. Кад је по среди немогућа мисија дај шансу Фрљићу да се гађа (“фрља”) произвољним решењима. Прво га прогласи за генија, па се онда диви његовим случајно (“офрље”) пронађеним решењима. Кад “геније” призове “надахнуће” никад се не зна шта следи... И, наравно, све је постављено наглавачке. Режијер је показао “како мали Ђокица види комунизам”, па је све претворио у велики политички митинг. Са трибином као на фудбалском стадиону. Та конструкција само је сметала. Глумци нису могли нормално да се крећу, а камо ли да се држе драмске уметности. Наводно, ономад “све било је митинг, слет, парола”. Чак и приватни живот био је више “идеолошка расправа” него приватна ствар једне фамилије. Сонгови су, као и све остало, били катастрофа. Брехт се сигурно претура у гробу. Лоше смишљени, лоше компоновани, лоше певани. Само су сметали, прекидали радњу, нервирали глумце, искушавали стрпљење публике. Јадни глумци, стари, млади, деца, мучили су се, трчали горе-доле, али нису знали шта треба да раде. Упињали се, декламовали, саплитали се о патетику, али никако није ишло. Искусни Ђуза

Стојиљковић који је толико тога претуррио преко главе, чудно се шта га је снашло. И други су се трудили, није да нису, али нису макли даље од креатура и карикатура. Зашто? Зато што није било довољно материјала-смисла, није било ваљаног текста-теста од чега би се умесиле добре улоге. Све у свему:... **Још једна кайшасирофално лоша режија Оливера Фрљића.**

Проклеџа авлија, текст: Иво Андрић, драматизација и режија: Небојша Брадић, композитор: Зоран Ерић, костимографија: Снежана Ковачевић, играју: Мијо Павелко, Владо Керошевић, Петар Бенчина, Драшко Зидар, Дражен Павловић, Ирфан Касумовић, Антун Врбенски, Младен Ковачевић, Игор Голуб, Душан Радојичић, Елмир Кривалић, продукција: Казалиште Вировитица, Народно позориште Ужице и Театар кабаре Тузла (представа је приказана у част награђених).

Видели смо ономад бољу *Проклеџу авлију* (Крушевачко позориште). И заинтересованијег Небојшу Брадића. Руку на срце, тешко је два пута са истом креативношћу режирати (драматизовати, адаптирати) исто књижевно дело. Тако је ова друга *Авлија* изгледала некако бајато, као подгрејано јело од прекјуче, као *deja vu*... И још нешто: некако је лепо и тужно видети како поново сарађују уметници, аматери и културне институције из Вировитице (где то беше?), Ужица и Тузле. О, зар се и то може!? Као да је неко (Брадић?) натерао људе да играју *Проклеџу авлију* у којој су до јуче живели, као неку врсту додатне казне. Шта чито, болан, живио у њој! Глумци су у улози понављача и покусних кунића, још увек немоћни да “са разумевањем” усвоје задато градиво. Гле-

даоци, ганути до суза (које се, до душе, не виде у мраку дворане; тек по неко “шмрц” и “јој, мене”). Поучно је то, али и мучно до бола... **Довољан (2). Једна мршава двојка на сџакленим ногама.**

И, на крају, шџа ређи? За један фестивал какав је ужички ЈПФ, да би очувао и задржао постигнути и доказани реноме, неопходно је да на свом програму, у конкуренцији за награде, има бар 2-3 изузетно успеле представе које ће се памтити и које ће се дуго задржати на репертоару матичних кућа. Ове године, 16. Сазив, година 2011, то се (ипак, једва некако) догодило (намакло, скрпило). У коначном збиру ситуација је следећа:

Прво место: **Госџода Глембајеви**, Атеље 212; Друго место: **Киклој**, Загреб; Треће место: **Није смрџи бицикло**, ЈДП; Четврто место: **Оџац на службеном џуџу**, Атеље 212; Пето место: **Кад будем мрџав**, Љубљана; Шесто место: **Ласице**, Подгорица; Седмо место: **Радничка хроника**, Б. Лука – Н. Сад;

Селектори нису нашли “златну средину”. Нису ни “погодили у сриду”. Али нису ни (сасвим) промашили тему или замишљену мету. Јер, позотиште је (и даље) витално; жилаво је оно и кад греши, кад је на кривом путу. Оно опстаје јер увек има довољно заљубљеника, актера и зналаца који га носе (и односе даље). Оно уме да истражи и да пронађе низ разлога и идеја које се на најбољи начин оваплоћују у позоришту. Уз мало пажње (бриге, *џозора*) имаћемо увек бар једно (или неколико) вече среће. За узврат, театар не тражи (не *ишије*) много. А увек даје више него што узима. И врхови, и промашаји, и велики успеси, и само (дубоко, најдубље) дно – све је то позориште...